

גיליון נושא: 'האם מותר לקרוא פסקוילים??'

בס"ד, יום ג' פרשת שמות, י"ט טבת תשע"ז. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. מסכת ב"ב דף לט. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה. לעילוי נשמת רבי יעקב מתתיהו בן רבי שמואל דוד זצ"ל.

'אפי תלתא'

מבואר בגמ' (ב"ב דף לט. ערכין דף טז.) "אמר רבה בר רב הונא: כל מילתא דמיתאמרא ב'אפי תלתא', לית בה משום לישנא בישא; מאי טעמא חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה".

1. איסור פרסום פסקויל

יש לדון האם בפסקויל שייך ההיתר של 'אפי תלתא' שהרי הגנות מפורסם לכל, או דלמא לא שייך להתיר משום 'אפי תלתא' כיון שאינו עומד בתנאים הבסיסים של 'אפי תלתא'.

כל מה שנדון כאן, הוא רק ביחס לשאלה, האם מותר לקרוא פסקויל לאחר שכבר פורסם ברבים. אבל זה ברור שיש איסור חמור בכתיבת והפצת פסקויל, וכפי שכתב בספר אפיקי ים שהכותב בעיתון לשון הרע, עובר באיסור גמור של סיפור לשון הרע, ויש בידו עוון כפול ומכופל, כאשר אלפי אנשים מעיינים בעיתון ומקבלים את דברי הגנות.

2. כותבי פלסטר

חומר איסור הכתיבה נוכל ללמוד מדברי החפץ חיים (שמירת הלשון שער הזכירה פרק ד', חובת השמירה פרק ט' אות ה', 'קובץ אגרות החפץ חיים' בני ברק תשמ"ו מכתב קמה). שהאריך בחומר האיסור והמכשול העצום שיש בפסקויל.

ועיין בפסק מאת אגודת הרבנים ארה"ב בנשיאות הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל ('הפרדס' אייר תשל"ז שנה נא חוברת ח' עמוד 2) מחאה נמרצת לגבי האיסור להשתמש בכתבי פלסטר. והזכירו את הגמ' (סוכה דף כט.) על ד' דברים מאורות לוקין, ואחד מהם על כותבי פלסטר. ביחס לביזוי תלמיד חכם יש מכתב נוקב

פנינים

נשק עתיק יומין
 "פִּשְׁקוּוִיל" (ביידיש: פֶּאָשְׁקֶעוּוִיל) הינו כלי נשק קטלני עתיק יומין, לפי הידוע נעשה בו כבר שימוש לפני למעלה ממאה שנה, כאשר זכרו מופיע בשמו הקודם "פאסקויל" או "פסקויל". ועיין בספר בית הלוי (על התורה בפרשת יתרו) - "וזהו מה שאמרו מדדין פתקין, והוא כמו שקורין בלשון אשכנז פסקויל" מדבריו עולה שמדובר בנוסח הצופן רמיזה פוגעת, באדם ספציפי או בציבור מסוים. **החפץ חיים** (שמירת הלשון שער הזכירה פרק ד') מזכיר את הכתב שקורין פסקויל. גם בכרוז **מרבני ירושלים** משנת תרס"ב (מן המקור חלק א' עמוד 77) מוזכר הפסקויל.

היעב"ץ (בספרו מור וקציעה בהשמטה לסימן י"ח) מצטט מכתב של אדם המלין על בן חבירו שעשה פסקויל עליו. בספר **חכמי אה"ו** (שיצא לאור בשנת תרס"ח) מספר הכותב שיצאה פקודת המלך דענעמארק, וגזירת סנט בהמבורג, לשרוף כל ספרי פלסטר "פאסקויל". בספר **יפה דעת להג"ר יצחק הכהן פייגנבוים** זצ"ל, מביא מכתב המשוער לשנת תר"ן, אודות המחלוקת המתהווה בעירכס על כת"ר על ידי פאסקויל הידוע.

מקור המושג כנראה בארצות אשכנז (במזרח אירופה) כפי שהזכיר ה'בית הלוי'. פירוש המילה מסביר בעל המקור ברוך (בספרו זכרונותי הערה ד'); יתכן שכיון לכתבי גידופים שכותבים בהסתר פנים ובעילום שם הכותב, ונקרא אצלנו "פאסקויל" (מילה לטינית), ובעלי הלשון החדשים ייהדו שם זה ויקראוהו "פתקי אויל". [כלומר, הביטוי 'פתקי אויל' נהגה בהברה אשכנזית "פיסקיאוויל"]. ❖

(משנת תרס"ח) מאת גדולי ירושלים הג"ר שמואל סלנט זצ"ל, בעל האדר"ת זצ"ל, הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שיש איסור גמור להפיץ ולקרוא פסקויל המבזה תלמיד חכם, ואסור להשהותו בביתו, אלא צריך לשרפו ולכלותו מן העולם.

חרם: וכן יש את החרם שכתבו רבי חיים פאלאג'י (משא חיים הלכות מדינה הוצאת מיסים והנהגות איזמיר תרלד אות א' אגרות), הסכמת ג' הרועים הרבנים המובהקים רבני מתא גדולים וצדיקים הלא הם מוה"ר חיים יצחק אלגאזי, מוה"ר רפאל אשכנזי, מוה"ר דוד אמאיבו, שהסכימו בכל תוקף ובגזירת נח"ש ששום בר ישראל לא יוכל לכתוב לא אגרת ולא שום נייר כתוב בשום צד ואופן בלתי הזכרת וחתימת שם הכותב ככתוב בפנקס ההסכמות בעירנו.

קריאת פשקוויל

3. חקירה

'אפי תלתא': יש לחקור האם יש איסור בעצם קריאת הפשקוויל אף בלי לקבל את הדברים, [אלא אם כן יש לו תועלת על להבא], ולא שייך בזה ההיתר של 'אפי תלתא' כיון שהקריאה ברוב המקרים אינה לתועלת ויש בה גוזמאות ושקרים, ועוד שהמציאות היא שהוא כן מקבל את הגנות. או דלמא כל הנדון של 'אפי תלתא' הוא רק כלפי דבר שאינו מפורסם לרבים, שרק ג' אנשים יודעים ואז נאמרו כל התנאים הללו, אבל כאשר הגנאי מפורסם לכל לא נאמרו תנאים אלו. ובנקודה זו ישנו פולמוס גדול ונציין את עיקרי הדברים.

4. דעת האוסרים

בספר **מרפא לשון** (חלק ו' עמוד 7, דעת האוסרים הובא בהרחבה **בחפץ חיים מהדורת דרשו כלל ו' עמוד 381**, וכן בספר **חלקת בנימין**) שיש איסור בעצם הקריאה כיון שהמטרה בפשקוויל הוא לגנות. וראה מה שכתב בזה בספר **לרעך כמוך** (פרק ד' סעיף ט"ו הערה מז עמוד 171), וכן נוקט לאיסור הגרמ"מ **קרפ שליט"א** (הלכות שבת בשבתו חלק ד') שאסור בשבת משום שטרי הדיוטות, ואף בחול אסור לעיין בהם משום איסור לשון הרע. וכן האריך לבאר את האיסור הג"ר **שלמה רוזנר שליט"א** (מרפא לשון ו' עמוד 77). הנימוק לאיסור הוא מכמה טעמים.

1. עצם פעולת קריאת הפשקוויל הוי מעשה קבלה, כי מדוע הוא קורא אם לא בשביל לקבל, וגם אם לא מאמין לגמרי, עדיין קצת מתיישב על הלב, ובוודאי ירד חינו בעיניו. והרי מצד הדין צריך שהמדובר יעמוד בחזקת כשרות כדמעיקרא כמבואר בחפץ חיים, ומי יאמר זיכיתי לבי שאכן נשאר בליבו בחזקת כשרות. [בשלמא בקריאת עיתון עיקר המטרה הוא להתעדכן בחדשות, ואם קרא לשון הרע בדרך אגב אין ניכר ממעשיו שחפץ לשמוע לשון הרע, אבל פשקוויל מטרתו להפיץ הגנות] (צ.פ. נ.ו.).

2. אסור לקרוא עיתון אם עלול להאמין כמבואר בספר **חלקת בנימין** (כלל ז' אות ו'), ועי' **שו"ת לח"ח** (ח"א סי' י"ח).

3. אם המספר עובר, גם השומע עובר אף שהוא אינו חפץ לגנות. וגם כתיבה דינה כשמיעה כמפורש **בח"ח**.

4. עצם הדיבור בגנות חברו, למרות שהוא ידוע יש בו איסור, וכמפורש **בח"ח** (כלל ב' סעיף ט', כלל ו' ס"ק כא בהגה"ה). וגם במפורסם לכל עדיין נשאר על זה איסור לשון הרע **חידושים וביאורים** (פאה סי' א' סוף ס"ק י'), **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (ח"ח שיעור יומי יום י"א). וגם במפורסם ביותר עדיין צריך את כל הז' כללים (כמו ב'אפי תלתא'), ועיקר נ"מ שלא יתכוין להעביר קול ואסור לשמוע למקבל. כמבואר **בנתיבות חיים** (ס"ק ח'), **אוהב ימים** (פרק ה' סעי' י"ט, עיונים סי' י"ז), **שו"ת לח"ח** (ח"א סי' כ"ז ד"ה ויש, סי' ל"א ד"ה ואכת').

5. יש שהוסיפו שהאיסור הוא גם לקוראים משום שאם לא היו קוראים לא היו מדפיסים, וכולם יהיו נתבעים על זה לדין, הן המדפיסים, הן המפיצים, והן הקוראים אותם.

יצוין שלדעת הג"ר **משה קאופמן שליט"א** (ח"ח עם נתיבות חיים זרע חיים עמוד רחצ), יש איסור לקרוא לשה"ר בעיתון. אבל אם פורסם לתועלת למרות שהקורא המסוים אין לו תועלת מותר כל עוד אינו מאמין.

הנה **החפץ חיים** כתב במכתב שזה מטמא את נפשו של הקורא. ויש לדון האם כוונתו שאסור מדין לשון הרע, או שאף שאינו בכלל איסור לשון הרע, סוף סוף מטמא את נפשו של האדם. וכן יש לדון בלשון המכתב של **הגר"ח זוננפלד הגר"ש סלנט והאדר"ת** (מן המקור חלק א' עמוד 77) שכתבו שיש איסור גם לקוראים, ואולי כבוד ת"ח שאני שהרי לא הזכירו שם איסור לשה"ר אלא מצד כבוד תלמיד חכם.

מנהג ישראל תורה

הנהגת גדולי ישראל!

בספר **מפנקסיו של "עבד המלך"** (פרק ד' עמוד קא) מתואר זהירותו המופלגת של הג"ר שמואל הומינר זצ"ל בעל מחבר ספרי **"עבד המלך"** מכל חשש נדנוד לשון הרע, ואף חיבר ספר על כל הלכות לשון הרע.

וכך נמצא כתוב בפנקסו (ה' אב תש"ז), נתעוררתי מאוד שלא לקבל לשון הרע, אפילו מה שנדפס בפרסום גדול, והבן מאוד. וקיבל על עצמו (חשון ת"ש) שלא לקרוא בשום עיתון או חוברת שאינו דברי תורה. והינו משום האיסור בעצם קריאת הפשקוויל דקריאה כשמיעה, ואיסור שמיעת לשון הרע גם כשאינו מקבל.

מסיבה זו היה נזהר גם מקריאת מודעות רחוב שנתפרסמו על הקירות, או פרסומים שונים, מחשש שמא מעורבים בהם דברים אסורים, רק כשראה שחתימת הבד"ץ מופיעה בשולי המודעה אז היה מעיין בתוכן המודעה, אם אין חתימה לא היה קורא את המודעה.

פעם אחת נכשל וקרא מודעה ללא חתימת הרבנים, ותכף גער בעצמו באמצע הרחוב ר' שמואל - מה לך קורא במודעות שכאלו... כך הפריש את עצמו מכל נדנוד איסור (ע.ה.).

מספר הג"ר **יצחק זילברשטיין שליט"א** (חשוקי חמד בכורות הערות דף כא: הערה ב) על מחותנו הג"ר **נחום קוק זצ"ל**, פעם אחת ראה אדם מרים פשקוויל מהרצפה וקורא אותה בעיון, רבי נחום גם הרים את הפשקוויל מהרצפה, כשהלה ראה את רבי נחום מעיין בפשקוויל, נגש אליו והתחיל לדבר אליו על רעת האנשים האלו שציינו אותם בפשקוויל ו'מצוה' לרדוף אותם. רבי נחום הפסיקו באמצע, ואמר לו דע לך שאיש הזה אשר מדובר עליו בפשקוויל הוא אחי!

הלה נרתע לאחוריו, ומיד שינה את טון דבורו, דע לך שבכל פשקוויל יש גוזמאות, ובדרך כלל מאחורי הפשקוויל עומד אינטרס כזה או אחר. כאשר רבי נחום שמע את הדברים אמר לו, דע לך הוא אמנם אחי, אך הוא גם אחיך, ועל כל יהודי שומר תורה ומצוות כתוב **וְאֶהְיֶה לְרַעְךָ כְּמוֹךְ** (ויקרא יט יח). ❖

5. דעת המתירים

מאיך דעת הג"ר **יצחק אייזיק סילבר שליט"א**, והג"ר **צבי רוטנברג שליט"א** מבית שמש, והג"ר אליהו בקרמן שליט"א, וכן כתבו בספר על הלכות לשון הרע בהוצאת **משמרת השלום**, שמותר לקרוא פשקוויל בצירוף שני תנאים; שלא יקבל את הרע, ולא יחפש את הגנות שבדבר אלא לדעת מה אירע. הנימוק להיתר הוא מכמה טעמים;

א. מהות הפשקוויל הוא, כרזת קיר או כרוז אנונימיים, הנושאים מסר לוחמני כלפי רעיון או אדם כלשהו, כאשר המפרסם אינו מזדהה ואינו חותם את שמו בסיום ההודעה, הכותב מתאמץ להסתיר כל פרט מזהה, על ידי חתימה פיקטיבית. הם רשומים לעיתים בשפה מפוצצת, או בנוסח דרמטי מאוד, בליווי; גוזמאות (ניפוח), שקרים (לוקשים), וקלישאות (כאילו). וברור לכל בר דעת שהפשקוויל מהול בשקר וגוזמאות, ולא מאמינים כלום למה שכתוב בו. ולפעמים בגלל שעשה דברים טובים למען הציבור, לכן מגנים אותו.

ב. כולם יודעים מה שכתוב שם ואינו מחדש כלום לקוראים, ויתכן גם שיהא בזה כל התנאים שנאמרו באפי תלתא כי אינו מתכוון לגנות ולא להעביר את הקול הלאה (ב.ו.).

ג. עיקר ההיתר הוא - שיש כמה ראיות **בחפץ חיים** והאריך בזה **בנתיבות חיים** שבמפורסם לכל לכו"ע אינו לשון הרע, ובמפורסם ביותר אין צריך לתנאי ההיתר שנאמרו כלפי אפי תלתא, (ויש שכתבו שנצרך רק התנאי שלא יתכוון להעביר הקול יותר). ביאור סברא זו במאמר מאת הג"ר **יוסף גולדנברג שליט"א** (מרפא לשון ו' עמוד 81). ועיין בספר **חלקת בנימין** (אות י'), שהסתפק בנקודה זו, וציין שלכאורה יש בזה סתירות בח"ת.

ונציין כמה ראיות ליסוד זה מדברי החפץ חיים, שמפורסם לכל מותר לכו"ע – במ"ח (כלל ב' ס"ק א' ד"ה ואם בסוגריים), כלל ג' (ס"ק י"ב, "אי נמי דרבינו יונה מיירי פה שעשה או שדיבר הדבר בפרסום דבזה לא שייך ענין לשון הרע"), כלל ד' (ס"ק ז', "אמר רבא כל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי מיקרי, ואזיל לשיטתו דאמר שם רבא בשבת (דף מ') האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עבריינא. ואין להקשות מזה על מה שכתבנו בפנים דאסור לגנותו עבור זה דז"א דשם כוונת רבא שעבר בפרסום שיודעין בלאו הכי הרבה אנשים מזה כמ"ש שם משרבו עוברי עבירה וכו"), כלל ד' ס"ק מ"א, כלל ה' ס"ק ח', כלל ח' ס"ק ט"ז בהג"ה, כלל י' ס"ק ל"א ד"ה ולא תקשה (ב'), עי' כלל ח' סעי' ג' בסוגריים. ועי' ח"ח (לשה"ר כלל ז' סעי' ד'), וחלקת בנימין שם.

והוסיף הרב סילבר, דכאשר יש תועלת בעצם פרסום המעשה האסור, גם אם המפרסם עבר על איסור בכך שנקט באמצעים אסורים, והמטרה אינה מקדשת את האמצעים, עדיין כלפי השומעים אין בזה איסור שמיעת לשון הרע. ומכל מקום עדיין שייך כאן דברי הלל בגמ' (שבת דף לא.) דעלך סני לחברך לא תעביד, דכתיב וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט יח), אולם אין זה בגדר איסור מן הדין אלא מצוה בעלמא, ואכן האדם הנלבב מיראי אלקים צריך להמנע מכך.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

הכותב פשקוויל; עובר על ארור מכה רעהו בסתר, איסור לשון הרע ורכילות, הלבנת פנים, לפני עיור, וגם חרם של הגר"ח פאלאגי. אם המדובר תלמיד חכם, עובר גם על ביזוי כבוד התורה, ועוד איסורים. האיסור חל על המשלם, הכותב, המפיץ, המפרסם, והמאמין לדברי הגנות.

אם כוונת המפרסם לתועלת לגנות עושי רשעה מותר בתנאי שהדבר רע באמת, לא יגזים, יכוין לתועלת, אין דרך אחרת למנוע את הנזק, לא תיגרם לו רעה גדולה יותר משורת הדין. [מומלץ שרב מוסמך יעבור על המודעה וכשירנה לפי כל כללי ההלכה]. אם המדובר יצא מכלל 'עמיתך', אין בו כלל איסור לשון הרע.

הקורא פשקוויל; אם מאמין ומקבל את דברי הגנות, לכל הדעות עובר על איסור קבלת לשון הרע ורכילות. ורק כאשר המדובר יצא מכלל 'עמיתך' [שיוצאות עליו שמועות רעות תמיד על עבירות המפורסמות בכל ישראל לאיסור], אינו עובר עליו.

אם אינו מאמין לדברי הגנות כי אם דרך חשש בעלמא (כדין 'למיחש'), נחלקו מורי הוראה שליט"א אף לפרש כוונת החפץ חיים. לדעת האוסרים; יש בזה עדיין איסור לשון הרע ורכילות, וההיתר הוא רק בכפוף ל- 7 התנאים של 'אפי תלתא'. לדעת המתירים; כיון שמפורסם מאוד, לא נצרך כאן 7 התנאים של 'אפי תלתא' כאשר אינו מעוניין לגנותו ואינו מסייע לפרסום הגנאי, אלא רק שומע את הדבר המפורסם בפי כל.

גם לשיטת המתירים הקורא שרוי בסכנה גדולה, שמא יקבל את הגנאי וכשל באיסור קבלת לשון הרע ורכילות.

גדולי ישראל נוהרים מלקרוא מודעות שלא מופיע עליהם חתימת הרבנים, ומעוררים לחשוב שהמדובר בפשקוויל הוא אחיו. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא; גיליון מספר 96 יום ג' פרשת וארא כ"ו טבת תשע"ז.

גילויי פודות של אחרים – מסכת בבא בתרא דף לט.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי

הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לקבלת הגיליון בדוא"ל 5047867@gmail.com

